

მზია ბურჯანაძე

გაგრძელება იქნება?!

(ფარიბა ვაფის რომანი „დასასრულის შემდეგ“)

*„ქალთა პრობლემები და სატკივარი,
თავისთავად, ყურადღებას იმსახურებს..
ჩემი ღრმა რწმენით კი, შინაგანი და
შეფარული მოვლენები გარე მოვლენებზე
ბევრად უფრო მნიშვნელოვანია“.*

ფარიბა ვაფი

ფარიბა ვაფი დღესდღეობით ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული მწერალი ქალია ირანში. მისი წიგნების მთავარი პერსონაჟები, ძირითადად, ქალები არიან, ამიტომ ხშირად ეკითხებიან, წერს თუ არა ის კონკრეტულად ქალებისთვის. ვაფის პასუხი ასეთია: „მე მკითხველს არ ვირჩევ. მკითხველი მირჩევს. მე არ ვწერ მხოლოდ ქალებისთვის, თუმცა უნდა ვაღიარო, რომ ჩემი მკითხველების უმეტესობა ქალია“.¹

სადავო არაა, რომ ბოლო ათწლეულებში ქალების განსაკუთრებული დაინტერესება მწერლობით (აქ იგულისხმება როგორც მკითხველი საზოგადოების წრის ზრდა, ასევე, ქალი ავტორების არნახული მომრავლება სამწერლო სივრცეში) ქალის მომძლავრებულ სწრაფვას უკავშირდება საკუთარი არსის, საზოგადოებრივი როლისა და ფუნქციის განსაზღვრის მიმართ.

თავად მწერლის თქმით, „ბოლო ხანებში ირანელი ქალების დამოკიდებულება საკუთარი იდენტობისადმი მკვეთრად შეიცვალა. ეს ცვლილებები სხვადასხვა დონეზე განხორციელდა, მაგრამ ყველაზე დიდი ცვლილება ქალებში თავდაჯერებულობის ამაღლებას დაუკავშირდა.“²

ახლახან გამოიცა ფარიბა ვაფის რომანის „დასასრულის შემდეგ“ ქართული თარგმანი („ინტელექტი“, 2021, მთარგმნ. მზია ბურჯანაძე). რომანი ირანის ცხოვრების სხვადასხვა ნახნაგს წარმოაჩენს და, ვფიქრობ, საინტერესო უნდა იყოს მკითხველისთვის.

ფარიბა ვაფის რომანები და კრებულები არაერთი ადგილობრივი ჯილდოთია აღნიშნული ირანში, 2017 წელს კი რომანის „თარღან“ გერმანულენოვანმა თარგმანმა ფრანკფურტში „ლიბერატორის“ პრემია მოიპოვა.

ფარიბა ვაფი სადღეისოდ შვიდი რომანის და ნოველების ხუთი კრებულის ავტორია.

¹ ფარიბა ვაფი, *ლიტერატურაში კლიშეს ადგილი არ არის* (ინტერვიუ, ესაუბრა მარიამ არასი, 2015, გერმანულიდან თარგმნა ქეთი დარბიძაირმა). <https://en.qantara.de/content/interview-with-the-iranian-author-fariba-vafi-cliches-have-no-place-in-writing>,

² ფარიბა ვაფი, *ლიტერატურაში კლიშეს ადგილი არ არის...*

„დასასრულის შემდეგ“ 2013 წელს გამოიცა ირანში. გასულ, 2020 წელს კი მწერალმა კიდევ ერთი რომანი გამოსცა, სახელწოდებით „შორას მეორე დღე“.

„დასასრულის შემდეგ“ ჯერჯერობით მხოლოდ ქართულადაა თარგმნილი.

რომანი, სტრუქტურული თვალსაზრისით, თანამედროვე ტიპის რომანია, მკაცრი ჩარჩოებისა და „იზმების“ ბორკილებისგან თავისუფალი. აქ არაა აღრეული დროთა კავშირი, სივრცითი რეალობაც მწყობრია და გარკვეული. ამ თვალსაზრისით, იგი მოდერნისტულ-პოსტმოდერნისტული ნაწარმოებებისგან განსხვავებით, მშვიდად და ადვილად იკითხება.

რომანი, შეიძლება ითქვას, სპარსული ლიტერატურისთვის უძველესი, ორგანული და პოპულარული ჟანრების – სამოგზაურო და გასაუბრების ჟანრების – გათანამედროვეებულ ტიპს მიეკუთვნება. დიალოგ-მონოლოგები, სიტუაციური სურათები, ე.წ. ფლემბეკები – ყველაფერი გათვლილი და მიზანმიმართულია. ფლემბეკების განსაკუთრებული დატვირთვა და როლი მწერლის კომპოზიციური ჩანაფიქრი და რომანის ძლიერი მხარეა: ერთი შეხედვით მარტივ თხრობით ჩარჩოში სწორედ ამ ფლემბეკებით შემოდის საზოგადოებრივი ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი პრობლემები: გენდერული საკითხი და მისი ევოლუციის ეტაპები; ისლამური რევოლუციის პერიოდის ტრაგიკული ამბები, ადამიანების ცხოვრების ნგრევა, ფიზიკური და ფსიქოლოგიური წნეხი; ემიგრაციის სიმძიმე და სულიერი ტკივილი, წასულებსა და დარჩენილებს შორის ჩამოწოლილი ამოუვსები უფსკრული; პატრიარქალური ადათების გავლენით ფსიქიკაში უიმედოდ ჩაჭედილი და სამუდამო კომპლექსებად ქცეული მონობის განცდა, რომელსაც ზოგჯერ ვერც კანონმდებლობით მინიჭებული უფლებები შველის და ვერც თავისუფალ დასავლეთში გადასახლება...

ორი ქალის – ირანში ხანმოკლე ვიზიტით ჩამოსული მანზარისა და მისი მასპინძლის – როიას – თეირანიდან თავრიზში რამდენიმე დღიანი მოგზაურობის მანძილზე მათ ურთიერთობაში, მათ საუბრებში იკვეთება ორი პოზიცია, ორი თვალსაზრისი, ორი მიმართება სამყაროსადმი, ადამიანებისადმი, პრობლემებისადმი.

ამ დიალოგებში, შექმნილ სიტუაციებში გაშლილი თემები და საკითხები მრავალფეროვანია და ძნელია თქმა, მათგან რომელია რომანში წამყვანი და სხვაზე მეტად გამოკვეთილი. ფარიბა ვაფის სამწერლო სტილისთვის საზოგადოდ დამახასიათებელია აზრის ვუალირება. ავტორის სათქმელი თითქოს ჰეჯაბსაა ამოფარებული და მკითხველი მის მიღმა ეძიებს მწერლის ჩანაფიქრს.

თავად ფარიბა ვაფი ასე საუბრობს საკუთარ რომანებზე: „ჩემი რომანები ოჯახების შიდაკრიზისულ სიტუაციებზე კონცენტრირდება, არა აქვს მნიშვნელობა, ტრადიციულია ეს ოჯახები თუ თანამედროვე; იმ სტრუქტურებს სწავლობს, რომლებიც ინდივიდებს შორის ურთიერთობებს არღვევს. მე ვცდილობ, ამ სტრუქტურების ბუნება გავაანალიზო და გავაკრიტიკო. იმ საზოგადოებაში, რომელსაც ჩვენ ოჯახს ვუნოდებთ, ქალები ცდილობენ, წინ აღუდგნენ ჩაგვრას და ძალადობას, რო-

მელსაც ხშირად განიცდიან. ცდილობენ, როგორმე დამოუკიდებელ სტატუსს მიაღწიონ. ეს ქალები მკაფიოდ ხედავენ მათთვის მინიჭებულ როლებს და ისწრაფვიან, თავად ამოირჩიონ სასურველი.¹

ცხადია, ერთი წერილის ფარგლებში რომანში წარმოდგენილი პრობლემების მთელი სპექტრის განხილვა შეუძლებელი იქნებოდა, ამიტომ დღევანდელი საუბრის საგნად მათგან მცირე, მაგრამ მნიშვნელოვანი ნაწილი ამოვირჩიე.

მწერალი სხვადასხვა თემაზე წერს, მაგრამ მისი ფიქრი და აზრი მუდამ სიყვარულს დასტრიალებს, მის მრავალფეროვან გამოვლინებას: სიყვარულს დედა-შვილს, ცოლ-ქმარს, დებს, და-ძმას, მეგობრებს, შეყვარებულებს შორის; სამშობლოს, ბუნების, მშვენიერების, სიკეთის სიყვარულს... ამ თვალსაზრისით, შეიძლება ითქვას, ვაფის ნაწარმოებები მუდამ ადამიანის არსებობის საზრისს ეძიებენ – მის დანიშნულებას ამ უკიდევანო სამყაროში. მწერლისთვის ადამიანის სიცოცხლის წყარო და ძალა მუდამ სიყვარულია. ამდენად, მისი მუდმივი ფიქრის საგანია, რამ შექმნა ან რამ აქცია სიყვარული ასეთად; რატომ გაქრა ის, რატომ გაუხეშდა სული და, რაც მთავარია, რა როლი და პასუხისმგებლობა აქვს თავად ადამიანს ამ პროცესში...

მწერლისეული ძიების გზაზე მკითხველი პერსონაჟებთან ერთად ეჯახება იმ სტრუქტურებს თუ ინსტიტუციებს, რომლებზეც თავად ავტორი საუბრობს: პატრიარქალურ ტრადიციებს, მყარად ჩამჯდარ, ჩვეულებად ქცეულ ადათ-წესებს, ლოკალურ თუ გლობალურ კატაკლიზმებს, ძალადობას, ფსიქოლოგიურ ბარიერებს და მრავალ სხვა დისკომფორტს.

ფარიბა ვაფის პერსონაჟები, სოციალური სტატუსის, განათლების დონისა თუ სულიერების ხარისხის შესაბამისად, სხვადასხვა კუთხით უმზერენ ნებისმიერ პრობლემას. ამ შემთხვევაში, სიყვარულის არსებობა-არარსებობას, მის მოკლებას ან, სულაც, დაკარგვას. ზოგი ეგუება მის არყოფნას, ზოგი კი – ვერა და ყველაფრის ფასად მის შენარჩუნებას ცდილობს. ზოგი სწორად აფასებს დანაკარგის სიმწვავეს, მაგრამ ამოსავალს ვერ ხედავს და ინერციით აგრძელებს დამკვიდრებულ ყოფას.

უფიქრობ, რომანის ორიგინალური სათაური – „დასასრულის შემდეგ“ – მწერლისეული „სიყვარულის კონცეფციის“ ამოსავლად გვევლინება.

რომანში რამდენიმე მნიშვნელოვანი და საკვანძო საკითხია, რომელთა დამთავრებას (დასასრულს) შინაგნად ეწინააღმდეგება ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟი მანზარი და ყველა ეს საკითხი სიყვარულთანაა კავშირში.

მანზარის ერთი შეხედვით გაუგებარი და აუხსნელი მოგზაურობა ირანში, სინამდვილეში, კონცეფტუალური მნიშვნელობისაა რომანში.

ისლამური რევოლუციის ტერორს შვედეთში გარიდებულ მანზარს წლების განმავლობაში უყვარს თავრიზელი ასადი. ასადიც რევოლუციური დევნის გამო მოხვდა უცხოეთში და იქ დამკვიდრდა. წლებმა ვერ მოუშუშა სამშობლოდან გამოყოლილი სიმწარე და ჭრილობები და დღემდე ვერ გაუბედავს ირანის მონახულება. ეს ფაქტი უცნაურად ეწ-

¹ ფარიბა ვაფი, *ლიტერატურაში კლიშეს ადგილი არ არის...*

ვენება მანზარს, რადგან კარგად იცის მშობლიურ ოჯახზე ასადის მიჯაჭვულობა. გრძნობს, რომ ასადს უკან დაბრუნებისგან უფრო მეტად ოჯახსა და მას შორის ჩამონოლილი გაუგებრობა აკავებს, რომელიც წლებს მტანჯველ გაუცხოებად უქცევია. რევოლუციისდროინდელი უსიამოვნება და ახლა უკვე წლების მოტანილი გაუცხოება ამოუვსებ უფსკრულად ჩანოლილა უახლოეს ადამიანებს შორის. ოჯახი ასადს ირანიდან წასვლას და უხიფათო ადგილისთვის თავის შეფარებას – პრაქტიკულად, თავის გადარჩენას – ვერ პატიობს. მისგან გამოგზავნილ ფულს გამოსასყიდად მიიჩნევს და საჭილიკოდ აქცევს. ასადის ისედაც უმძიმეს სინდისის ქენჯნას ეს ამბავი უფრო მეტად ამძიმებს. სამშობლოდაკარგული ასადი ოჯახსაც კარგავს და რჩება სრულიად მარტო, უცხო ქვეყანაში, რომელიც მისი სამშობლო ვერსდროს გახდება. რჩება მანზარის გარეშეც, რომელიც მისი ცოლი ვერ გახდა. ეს არის, ფაქტობრივად, ასადის პიროვნების დასასრული. მის ფიზიკურ არსებობას იქ, სადაც ის არავის სჭირდება, სადაც არავის უყვარს, აღარ აქვს მნიშვნელობა.

მაგრამ მანზარი ასე არ ფიქრობს. ის ირანში იმ ურთიერთობების გასარკვევად ჩამოდის, რომლებიც ასადმა და მისმა ძმამ, ასადმა და მისმა დებმა, ასადმა და მისმა ოჯახმა ვერ გაარკვია. ჩამოდის, რადგან, მისი თქმით, „წარსული ადამიანს აძლიერებს“ და ყველაფერი მხოლოდ ადამიანთან ერთად მთავრდება. სანამ ადამიანი ცოცხალია, სანამ სიყვარულის უნარი შერჩენია, არ არსებობს დასასრული. სრულიად შესაძლებელია, დასასრულს გაგრძელება მოჰყვეს.

მანზარი თავისი მასპინძლის – როიას – „დასრულებული“ მეგობრობის აღდგენასაც ცდილობს. ბავშვობის მეგობრის, ნასრინის, გახსენებაზე როიას გულში მოუშორებელი „ხინვი ესობა“, მაგრამ თავს სადღაც გაგონილი თუ თავისივე მოგონილი უსაფუძვლო გამოთქმით იმშვიდებს: „მეგობრობასაც მოქმედების ვადა აქვს“. ბავშვურ წყენაზე აგებულ, გაუგებარი დაშორება მეგობრობის ლოგიკურ დასასრულად მიაჩნია.

მანზარი კი ის ადამიანია, რომელმაც დარწმუნებით იცის, რომ არაფერი დამთავრებულა. თუკი ორ ადამიანს ერთმანეთი უყვარს, ყოველგვარი პირობითობა უნდა დაივიწყოს და მეგობრობა აღადგინოს... თუნდაც დასასრულის შემდეგ.

მანზარი როიას კიდევ ერთი, არაცნობიერის მივიწყებული კუნჭულებისთვის მიბარებული, „დასრულებული“ ურთიერთობის გახსენებით უბოდიშოდ გადაისვრის წარსულში. როიას საოჯახო ფოტოგალერეაში აღმოჩენილ, ქალის და მამაკაცის ურთიერთგადაჭდობილი ხელებს ფოტოს მანზარი „შეყვარებულებს“ არქმევს. „შეყვარებულ ხელებს ადვილად ვარჩევ“, ეუბნება როიას, რომლის რეაქციით მკითხველი ხვდება, რომ მისთვის იოლი არ იქნებოდა სიყვარულის „დასრულებასთან“ შეგუება.

მანზარისთვის გაუგებარია ორ დას – როიასა და ფათემეს – შორის გაჩენილი გაუცხოებაც, რომელიც ორივეს ემძიმება, თუმცა ნაბიჯსაც არ დგამს სიახლოვის აღსადგენად. დების დაძაბული ურთიერთობის

შემხედვარე, შენუხებული ეუბნება როიას: „თქვენ ხომ თითქმის არ ელაპარაკებით ერთმანეთს. დაელაპარაკე და მიეცი საშუალება, ისიც გაიხსნას შენთან“.¹

რომანის ფინალი ღიაა და ჩვენ არ ვიცით, როგორ გაგრძელდება ყველა ეს ურთიერთობა და სიტუაცია იმ მომავალში, რომელიც, მანზარის მსგავსი ადამიანების ძალისხმევით, ნებისმიერ დასასრულს შეიძლება აღმოაჩნდეს! არ ვიცით, როგორ გაგრძელდება და გაგრძელდება თუ არა, საერთოდ, თავად მანზარისა და ასადის დიდი ხნის წინ შეწყვეტილი კავშირი. იქნებ კიდევ გაგრძელდეს, რადგან მანზარმა გარკვეული ნაბიჯი გადადგა ამ გზაზე. იქნებ ამიტომაც ჩამოვიდა ირანში, რომ ასადის სულიერი ფორიაქი დაეცხრო და მის ოჯახთანაც სიახლოვის დაფები გაება? იქნებ ამ გზით ასადთან აბურდულ ურთიერთობებში გარკვეულობის სხივის შეტანა მოინდომა?

ფარიბა ვაფი არასოდეს ამბობს სათქმელს გადაჭრით. მისთვის ცხოვრებაც, ცალკეული ინდივიდებიც და, მით უფრო, მათ შორის არსებული კავშირები რთული მოვლენაა და არასდროს ცდილობს, კატეგორიულად განსაჯოს ვინმე ან რამე. მწერალი ყოველთვის უტოვებს არჩევნის თავისუფლებას პერსონაჟსაც და თავად მკითხველსაც. მისი ნაწარმოებების ხიბლს ცნობიერ-არაცნობიერის მიჯნაზე მორიალე აზრები და ბუნდოვნად დატოვებული კითხვები წარმოადგენს, რომლებიც ყოველთვის ღიად რჩება. ამგვარი ხედვა და წერის სტილი შემთხვევითი არაა. ვაფის არასდროს აქვს მხოლოდ ერთი სიმართლე. როგორც ადამიანები არიან სხვადასხვაგვარნი, ისე სხვადასხვაა მათი გემოვნება, მიმართება სამყაროსადმი და მოვლენების აღქმა.

როგორც უკვე აღვნიშნე, რომანში „დასასრულის შემდეგ“ ორი ერთმანეთისგან რადიკალურად განსხვავებული ინდივიდის – ორი ქალის – ინტრავერტისა და ექსტრავერტის საუბარში, შექმნილ სიტუაციებში იკვეთება ორი პოზიცია. წლების განმავლობაში ემიგრაციაში მცხოვრებ მანზარს კეთილმოსურნე, გულთბილი ხასიათი და მოვლენებისადმი ოპტიმისტური დამოკიდებულება ვერც უცხო სამყაროს განსხვავებულმა ურთიერთობებმა, ვერც ცხოვრებისეულმა სირთულეებმა და პირადმა ტრაგედიამ, ვერც ახლობელი ადამიანების დაკარგვამ ვერ შეუცვალა. „ერთი იმათგანი იყო, როცა არ უნდა გეკითხა, როგორ ხარო, კარგად, მშვენივრად, გადასარევადო, რომ გპასუხობენ“.² მისთვის ადამიანებისთვის სიკეთის ქმნა და თანადგომის გამოხატვა ბუნებრივი მდგომარეობაა.

საკუთარ თავში ჩაკეტილი როია, მანზარის ირანელი მასპინძელი, ადამიანების შინაგან სამყაროში შეჭრას სულში ხელის ფათურად მიიჩნევს და მიუღებლად თვლის. მისთვის დისტანციის დაცვა უახლოეს ადამიანებთან ურთიერთობაშიც აუცილებლობად ქცეულა. ეს გაცნობიერებული თუ გაუცნობიერებელი დისტანცირება კი გაუცხოებად იქცევა, რომელიც მტანჯველ ტვირთად აწვება როიას სულს და, შესაძ-

¹ ფარიბა ვაფი, „დასასრულის შემდეგ“ (თბილისი, „ინტელექტი“, 2021, თარგმნა მ. ბურჯანაძემ), 80.

² ფარიბა ვაფი, „დასასრულის შემდეგ“, 27.

ლოა, ის ინვეეს კიდევ მელანქოლიას, რომელიც ხშირად „დაუპატიჟებლად ეწვევა ხოლმე და კოშმარებს უქსოვს“. თუმცა ეს მდგომარეობა უკვე იმდენად ბუნებრივად მიუჩნევია, რომ მისგან თავის დაღწევასაც აღარ ცდილობს. როიას მიმართება სამყაროსადმი, ადამიანებისადმი და საკუთარი თავისადმიც კი ირონიის პრიზმაშია გატარებული და ირონიის გარეშე უჭირს არსებობა. „თავრიზში ბიძაშვილ-მამიდაშვილების მთელი არმია მყავდა, რომლებსაც, თუ არ ვნახავდი, გამიხარდებოდა კიდევ. კიდევ – რამდენიმე ძველი ამხანაგი, რომელთაც ქუჩაში შეხვედრისას ორიოდ გაცვეთილ ფრაზას ვუცვლიდი. ერთმანეთის ნაოჭებსა და ლარებს ვაშტერდებოდით და ვიმეორებდით, რა კარგად გამოიყურები, სულ არ შეცვლილხარ-თქო. რჩებოდა ფათემე. მისი აისანი და აილარი რომ არა, ნელ-ნელა ჩვენი დობა გაცრეცილი რეზინის ძაფებივით დაირღვეოდა და ვერავითარი სისხლი და ჯიგარი ველარ უშველიდა.“

თავიდან როიას აღიზიანებს მანზარის გახსნილობა, პირდაპირობა, რომელსაც უტაქტობად აღიქვამს; უადგილოდ მიაჩნია შეკითხვები, რომლებსაც თვითონ არასდროს დასვამდა; ქცევა, რომელსაც სხვის ცხოვრებაში ცხვირის ჩარგვად უთვლის. თუმცა რომანის ბოლოს თვითონვე აღიარებს: „ცხოვრება ჩემნაირების ხელში თუ ჩავარდა, ვერავინ ვერასდროს ერთმანეთის ნახვას ვერ ელირსება“.¹

გულგახსნილი, კეთილმოსურნე მანზარი გულდახურულობით, ზედმეტი „სიფრთხილითა და ცერემონიებით“ როიას ასადს ამგვანებს – კაცს, რომელიც წლების მანძილზე უყვარდა და რომელიც დაკარგა. დაკარგა სწორედ ამ გულდახურულობის, ჩაკეტილობისა და სიმართლისგან გაქცევის გამო. სიმართლისგან და გარკვეულობისგან გაქცევა ასადისთვის სიფრთხილისა და ტაქტიანობის გამოვლინება იყო, მანზარისთვის კი – ფარისევლობა და სიყალბე.

როიას და მანზარის დაახლოების ჩვენებით, ფაქტობრივად, ვაფი გვეუბნება, რომ ადამიანები გადაეჩვივნენ ურთიერთობას, სიახლოვეს და მისი ადგილი უკვე ჩვევად ქცეულმა გაუცხოებამ დაიკავა. მაგრამ დგება მომენტი, როცა განსხვავებული, შემთხვევის წყალობით ბუნებრივად დარჩენილი, ცივილიზაციისგან შეურყვნელი ადამიანის გვერდით ხვდებიან და გრძნობენ, რომ რაღაც მთავარი და მნიშვნელოვანი დაკარგეს, ხოლო ის, რაც აქამდე ფასეული ეგონათ, არც იმდენად ღირებული ყოფილა.

როიას დედის ავადმყოფობითა და მოახლოებული სიკვდილით გამონვეულ სულიერ ტანჯვას თავისთვისვე გაუგებარი ფსიქოლოგიური შებოჭილობა უმძიმებს, რადგან საყვარელი ადამიანისთვის საალერსო სიტყვა ვერ უთქვამს: „მინდოდა, მისი ხელი ამელო, თმებზე მოვფერებოდი, მაგრამ ვერ ვბედავდი. მინდოდა, დამემშვიდებინა, მაგრამ არ მეხერხებოდა“.²

საიდან და რატომ ჩნდება უახლოესი ადამიანების წინაშე შებოჭილობის, უხერხულობის გრძნობა, რომელიც ღრმავდება, მძიმდება და გაუცხოების მტანჯველ განცდად იქცევა? რომელიც მხოლოდ ექსტრე-

¹ ფარიბა ვაფი, „დასასრულის შემდეგ“, 267.

² იქვე, 120.

მალურ ნუთებში ქრება და კვლავ ბრუნდება? არაცნობიერ-ცნობიერის საზღვარზე „გაჭედილი“ ეს კითხვა ის ტკივილია, რომელსაც ვაფი ძალიან ბევრ ნაწარმოებში ეხება.

რომანში ერთ-ერთი საუკეთესო ლირიკული პასაჟია როიასა და მისი დის – ფათემეს – თანაგანცდა დედის გარდაცვალების შემდეგ. დედის სიკვდილი დიდი დარტყმაა ორივესთვის, მაგრამ ფათემე ამ ამბის შემდეგ წამოდგომას ვეღარ ახერხებს. როია ცდილობს, და რეალობას დაუბრუნოს, თბილი სიტყვა უთხრას, მიეფეროს, მაგრამ ვერ ახერხებს. გაუცხოებად ქცეული დარღვეული ურთიერთობები, სიყვარულის და ახლობლობის გაურკვეველი გამოხატულება, გრძნობების წინაშე უხერხულობის და უძლეურობის განცდა ორივეს ტანჯავს, მაგრამ ერთმანეთს კიდევ უფრო ამორებს.

ამ სიტუაციაში ფარიბა ვაფი ფსიქოლოგიური პროზის დიდ ოსტატად გვევლინება და გაუცხოებული სიყვარულის „მოთვინიერების“ ერთ-ერთ საუკეთესო სურათს ხატავს:

„(ფათემემ) პლედი მოიტანა, შემოიხვია, მის ქვეშ მოიკუნტა და ზურგი მომიშვირა. ასე თითქოს უკეთესიც იყო. ახლოს მივედი. პლედს ხელი დავადე. მივხვდი, რომ სიტყვას ვერ დავძრავდი. ხელი ავიღე და მთელი საუკუნე ასევე დავრჩი. მერე ჩემი ხმა გავიგონე. ამბობდა, დედამ შენი თავი მე ჩამაბარაო. ცოტა ხნის შემდეგ პლედის ქვეშიდან ხმა მომესმა. პლედმა მკითხა, რა გითხრაო? ვუთხარი, ასე თქვა, გიბარებთ, რომ ჩემს ფათემეს ერთი ბენო დარდიც არ გააკაროთო. პლედი არ შერხეულა. ვუთხარი, ადექი ახლა. ასე მისი სული ნუხდება-მეთქი. პლედი აკანკალდა. სულ ოდნავ-ოდნავ. პლედი ტიროდა. გავიფიქრე, ეს პლედი რომ არა, ფათემეს ჩახუტებას ვერ გავზედავდი-მეთქი. პლედი ჩავიხუტე და ვაკოცე. მერე მე და პლედი მოთქმით ავტირდით“.¹

როიას ზედმეტმა თავშეკავებულობამ, გულდახურულობამ, გარკვეულწილად, აღზრდით მიღებულმა კომპლექსებმა დააკარგვინა ნასრინიც – უახლოესი მეგობარი, რადგან ვერასდროს მოახერხა, გახსნილიყო მის წინაშე და სათქმელი პირდაპირ ეთქვა:

„ვინ იცის, მეტი გამოცდილება რომ მქონოდა, ან შემძლეოდა, ამაზე მას დავლაპარაკებოდი... მაგრამ აღზრდა არ მაძლევდა უფლებას, მისსულიყავი და თავი შემეხსენებინა, ანდა, სულაც, ხუმრობით მეთქვა, რატომ აღარაფრად მაგდებ, შეე გამოშტერებულო სულელო-მეთქი“.²

ხშირად ცივილიზაციის მონაპოვრებზე აღზრდილი ადამიანები ნამდვილ ურთიერთობებს, ბუნებრივ ემოციებს და გრძნობებს, რომელთა გამოვლინება უხერხულად და უკადრისად მიაჩნათ, ირონიით ნიღბავენ. ვაფისთვის ირონია ერთ-ერთი მიღებული მხატვრული ხერხია, რომელსაც წარმატებით იყენებს და ხშირად მისი საშუალებით მნიშვნელოვან მხატვრულ ეფექტსაც აღწევს.

ირონიით აღწერს როია, თუ რა გულგრილად ათვალეიერებს მეხსიერების არქივში თავრიზელი ახლობლების „პირად საქმეებს“, მაგრამ უცბად არქივის კარში ბავშვობის მეგობარ ნასრინს მოჰკრავს თვალს

¹ ფარიბა ვაფი, «დასასრულის შემდეგ», 129.

² იქვე, 227.

და ირონია ძალას კარგავს – ქრება. მის ადგილს ტკივილი იჭერს, რომელიც ხინვად ესობა გულში.

„ნასრინი თითქოს ჩემს გამოძახებას ელოდა. ისე ჩამომიჯდა აწენილ ფიქრებში, ჩემი ქუში იერისთვის ყურადღებაც არ მოუქცევია და ადგილიდან აღარც დაძრულა... ნასრინზე ფიქრი მოლიპულ გზაზე სიარულს ჰგავდა. რალაც ჰქონდა – მტანჯველი, ერთი ბენო, რაც მოდუნებისა და მშვიდი ფიქრის საშუალებას მართმევდა. ვერასოდეს მოვახერხე, ის ერთი ბენო ხინვი მომეხელთებინა და მოგონების კანიდან ამომეძრო“.¹

ვაფის ნაწარმოებებში ხშირია განწყობისა და წერის მანერის ამგვარი ცვლა: ირონიის ჯავშნით შენიღბული გულგრილობიდან ლირიკულ კალაპოტში გადასვლა. ასეთი მოულოდნელი და, ერთი შეხედვით, უადგილო ცვლებადობა უფრო გამოკვეთს ამ ლირიზმის სიღრმეს და განწყობის დრამატულობას. ვაფისთან ყველა რომანსა და მოთხრობაში გვხვდება ხინვი, რომლის ტარება ძალიან ძნელია, მაგრამ რომლის მომორების საშუალება მისმა პერსონაჟებმა არ იციან. არც ამ მოლიპული გზიდან თავის დახსნა შეუძლიათ და ვერც გამოსავალი უპოვიან. თუმცა, რაც შეუძლებელი ჩანს როიასთვის (და მრავალი მისი მსგავსი ვაფისეული პერსონაჟისთვის), მარტივად შეუძლია მანზარს. შეუძლია თავისი ბუნებრიობის წყალობით. მან ერთი ჭეშმარიტება იცის: სიყვარული არ უნდა გაქრეს, ახლობლებმა ურთიერთობა არ უნდა განწყვიტონ. მათ ერთმანეთის უნდა ესმოდე. სანამ ადამიანი ცოცხალია, არაფერი არ სრულდება. მუდამ შეიძლება გაგრძელება. აკი ეუბნება კიდეც როიას, ჩემთვის ყველაფერი ჩემთან ერთად დასრულდებაო.

Mzia Burjanadze

Will There Be a Continuation?

(Fariba Vafi's Novel „After the End“)

A Georgian translation of Fariba Vafi's novel “After the End” has recently been published („Intelekti“, 2021, translated by Mzia Burjanadze).

Currently, Fariba Vafi is considered one of the most popular and outstanding writers in Iran. Her novels and collections of stories have been awarded numerous prizes.

In 2017, the German translation of Vafi's novel “Tarlan” was awarded “Liberatur” prize in Frankfurt.

Up to this day, Fariba Vafi has published seven novels and five collections of short stories. “After the End”, which was published in 2013 in Iran, has been translated only into Georgian so far.

The novel is a contemporary version of ancient genres of travel and conversation, which used to be extremely popular and organic to old Persian literature.

¹ ფარიბა ვაფი, „დასასრულის შემდეგ“, 45.

The dialogues and monologues, situational images, the so-called “flashbacks~ – serve concrete purposes. The narration, which is simple at a glance, introduces acute social problems by means of flashbacks: the issue of gender and stages of its evolution, tragic events of the period of Islamic Revolution, destruction of human lives, physical and psychological pressure, the hardship of emigration and related spiritual pain, the abyss between the emigrants and those who have stayed in the country; the sense of slavery, which has been fixed solidly in the mentality and turned into a permanent complex, despite the change in legislation and granted freedom...

Manzar, who has arrived on a brief visit to Iran, and her hostess Roya, travel from Tehran to Tabriz. During the several days of their journey, we observe two positions, two viewpoints, two attitudes to the world, people and problems.

The writer addresses different topics, but her focus is always on love and its diverse forms: the love between mother and child, husband and wife, sisters, sister and brother, friends, lovers, the love of motherland, nature, beauty and kindness... In this regard, Vafi’s works constantly seek the sense of life, the function of a human being in the endless universe. According to the writer, the source of human life and its driving force is love. She contemplates on the question: what has created love and what has made love as it is? Why has love disappeared and why human soul has become so harsh? And, what is most important, what is the role and responsibility of a human being in this process?

Together with the protagonists, the reader comes across the structures and institutions that destroy human relationships: patriarchal traditions, deeply rooted customs and traditions, local or global cataclysms, violence, psychological barriers and numerous other obstacles.

The novel embraces several key issues. One of the main characters, Manzar, internally opposes the end of these issues, because all of them are connected with love. In my opinion, the title of the novel is interesting in this respect, because it reflects the author’s “concept of love“.

Manzar thinks that “everything will end with her”. While a person is alive and has the faculty of love, there is no end. It is quite possible that there will be a continuation after the end.

The novel is open-ended. We do not know how the relationships will continue in the future which, thanks to the efforts of people like Manzar, may follow any end!

Fariba Vafi never says anything categorically. For her, life, individual human beings and their relationships are complicated phenomena. Thus, she never tries to be categorical about anything or anyone. The writer always grants the freedom of choice to her characters as well as the reader.